

S O K F É L E .

51. Szám. Béts. Junius 25-dikén. 1853

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

22 Jun. — 1527 † a' híres Machiavelli Florenz Státustitoknoka. — Maria Theresia eltörli a' sok ünnepeket mint akadályait a' földmivelésnek 's a' kereskedésnek. — 1809. Györt feladja Péchy vitéz oltalom után a' Frantziáknak.

23 Jun. — 1760. Laudon Landshutnál elfog egy porosz hadosztályt. — 1789. XVI Lajos eloszlatja ma a' gyűlést. Mirabeau kezdi a' revolútiót e' szavakkal: „Allez dire á votre maître, que nous sommes ici par la volonté du peuple et que nous n' en sortirons que par la force des baionnettes.“

24 Jun. — 1828. A' Miguelisták megverik Coimbra mellett a' Constitutionálisokat. — 1850. Algierb. A' Frantziák napestig verekednek a' Constantinai Bej népével.

25 Jun. — 1828. Miguel baráti Lissabonában kizárják ma Don Pedrot a' Portugalliai trónból 's elismerik Miguelt absolutus Királynak.

Tudományok és szép mesterségek.

(Folytatás.)

Al Raschidnak teremtő szavára, tudósokkal 's költőkkel telik meg udvara; a' diákság felemelkedik, virágozik az Arabsok közt, és a' búval telt műsák napkeleten ismét hajlékra találnak. De nyúgoton Károly és Alfred magas érzeteik hasztalan törnek hasonló ditsőségre, egy szomorú sors semmivé teszi törekedéseket; ditső munkájokat semmi buzgó igyekezet sem pártolja, 's méltatlan követők azt a' jót is lerontják a' mi eddig történt. Így tűnik fel végre a' 10-k Század a' legútálatosabb balvélekedés, durvaság 's tudatlanság egész otsmánységában. A' Klastromokba vonúlt tudó-

Toldalék a' M. Kurirhoz.

mányok, ugyan ott el vannak temetve, a' barátoknál, kik annak nem papjai, hanem tsak örjei; a' szép mesterségek néhány Gothus emlékek formátlan massája alá nyomva, a' társaság erköltsi állapotja, a' kétségbeesésig nyomorúlt; mindenütt tsak tudatlanság 's alacsony szenvedélyek, elannyira, hogy úgy látszik, mintha a' gratiák, jó izlés, 's kedves öszve köttetések, mellyek az élet ingereit képezik, az emberek gyülekezetéből eltávoztak volna, hogy ez által egy elvadúlt, iszonyatos kort rekeszsenek bé, mellyet a' késő maradék „Vas Század“ nevezettel jeleljen ki.

Láttuk, millyen mély tudatlanságba süllyede le, Európa, 's milly vadság bélyegzé a' 10-k században, minekutánna a' mesterségek 's tudományok azelőtt húzamos ideig virágzának, és imé azoknak újjászületésekig vastag setétség vonúl szemünk elébe, — egy több mint 300 évű időköz. Szerentsére előáll a' szeretetreméltó Lovagvilág, vezető gyanánt ezen a' széles gyötrő pusztaságon.

Ezen ditső Intézetet, eleink erénye 's lelkesedése alapítá, melly ugyan most a' mai társaságos rendezet idejében tsak nemes érzelgésnek látszik', de, melly a' kormánytalanság állapotjában törvény gyanánt, 's a' legdrágább Igazaknak védül szolgálja.

Egyedül a' Lovagrend volt az, melly oltalmazá a' gyengébbeket, 's pártfogolá az özvegyeket 's árvákat, melly előtt reszketének a' rablók; valóban ég ajándéka volt az, hogy ezen gyászos időben; a' földünkről távozni akaró erényt viszszatartoztassa.

Bájos igézet terül el innét, melly bennünket magához vonsz, elkábít 's fogvatart; távol vannak a' mesterségek, a' tudományok alusznak, 's mi ámultunkban felejtjük azt; igen is úgy látszik, mintha a' vadság közönséges éjszakáján ragyogva törne keresztül a' pol-

gárosodás (Civilisatio) sugára. Nyomába kelnek a' Trubadurok, mert a' költés 's vitézi tettek mindenkor, 's minden Nemzeteknél elválhatatlanok valának. Jeleség, betsület, szeretet, 's Aszszonyi szolgálat tárgya az egyszerű nemes műsák énekeinek, ditsőiti a' tselekvés piatzára hágó Hősöket, 's lelkesíti a' leendőket, és így haladunk velek a' visszatérő világnak ellenébe. A' régőhajtott megjelenik végre a' 14-k században, mellynek sugára, az ébredező pallérozottság hajnali pirjától elevenítettve, 's számos kedvező környületek által szerentséltetve már a' 15 században kifejlik, ditsőn ragyog a' 16-ban, 's a' 17-ben elérve a' délimagasságot, fényével eltölti a' firmamentumot, el az egész földet. — De lássuk ezt közelebbről.

Toskána volt az első, hol a' 14-k században a' Költés ismét virágnani kezd. A' nagy Dante viszi a' zászlót elől, Petrarca és Bocaccio jeles követői, 's ditsősége osztályosi. A' szép mesterségek is ugyan tsak ez időben, 's ezeken a' téreken tűnnek elő, hol Cimabue és Giotto, a' festés helyreállítói, alapítják a' Florentiai oskolát.

A' 15-k században történt rendkívüli öszve folyása a' szerentsésebb környületeknek, elömozditja a' diákság és mesterség sebes kifejlődését. Már a' 14-k század vége felé tökéletességre vitetett a' *Compas*, mellynek egy új létalakot (Element), és új világokat kelle az emberek előtt felfedeznie; a' puspapor is feltaláltott, mely az egész hadimesterséget megváltoztató. Szüntelen és mindenütt egyetemek emelkedének fel, 's a' mesterség és világosság felé minden oldalról mozgásba jött a' lelkesedés közönséges forrása. A' kedvező környületek illy nagy száma között, mellyek az annyira nemes ipar megditsőítésére magokat egyesíték, legelő áll a' könyvnyomtatás megbetsülhetetlen feltalálása,

mellynek a' tudományok örökös véd-őrjének, 's az emberi ösméretnek eldönthetetlen Palladiumának kelle vala lennie. A' Portugallusok is ugyan ez idő tájban hajózáskörül a' jó-remény fokát, kik ez által a' kereskedésnek, a' gazdagságnak, 's a' ditsősségnek új pályát nyitának; míg az alatt a' nyomozó Columbus földünknek új részét 's 20 ismeretlen népét fedezé fel. Ennyi nagy felfedezések által Európa új ideákkal gazdagodék, a' Genie országa szélesedék, 's reptinek hatalmasb szárnyak fűzetének.

Végezetre még egy utolsó elválasztó környűlet járúla hozzá: Constántzinápolnak a' Törökök által lett bevétele (1453. Máj. 29.) Milly különösen szövődött ez a' mesterségek és tudományok sorsába, midőn azok a' berontó Barbároktól Constantinápolyból ismét száműzöttetve, nyugotra visszatérének, honnan ezelőtt ezer évekkel szinte más Barbárok elől Constántinápolyba kelle futniok. A' görög tudósok maradéka olasz országba futott a' Törökök elől, magával vivén a' tudományok romjait. De ezen átültetés még szerentse volt; mert a' lankadt bimbó új erőt szíva a' már régpihenő földből, 's hirtelen hajtása tsak hamar buja növésnek indúlt. Ismét Toskána lett böltsője az új tudományoknak, 's a' halhatatlan ditsőség ama híres, ténylő, 's fenségesérzetű Medicis familiát illeti, melly gazdagsága 's jótettei által magát Florentziában kitűnftvén, már egykorúitól „a' Mú'sák atyja“ nevezetével ditsőítették meg az által, hogy a' menedéket kereső görög tudósokat barátságosan fogadá, a' tudományokat, mesterségeket gondosan ápolá, — 's a' késő utóvilág is háládatosan fogja tisztelni emlékezetét.

A' 16-k század ennyi mindenféle gyümölcstökkel gazdagon megrakva tünt fel, mellyeknek magvát még a' 15-k század veté el, 's a' mellyeket saját elsőbbsé-

gei tellyes fényre hozának. 10-k Leo századjának nevezteték ez, a' Felség ezen méltó örökösének, 's Medicis Lorenzó jóltévő munkálkodásának igazságos megjutalmazására. Ez az az időkor, melyben az olasz Költés Ariost és Tassó halhatatlan énekeikben, 's a' festés Rafäel, Angelo Mihály, Titian, Caracci, Corregio és számtalan nagy mesterek munkáiban virágzék, kik iskoláikat elhíresíték, 's az egész világ tsudálkozását magokra vonák. Olasz Országból, — mely először úgy látszék, hogy a' pallérozottság birtokában kizárólag maradand, — a' mesterségek és tudományok gazdag tömegekben terjedének el egész Európában, 's valamint hogy az Isteni gondviselés a' reánk árasztott szenvedésekben gyakran javunkra tzelzó akaratját láttatja: úgy itt is ez történt. A' Frantziák, Németek és Spanyolok egy felszázadon át hartzoltak az olasz földön, 's hazájok a' pusztító haborúknak, a' véres tsatáknak köszönheti azt, hogy a' tudomány és mesterség nekik is osztály-részek lön.

Azonközben 10-k Leonak ezen szép századja is tsak előjátéka volt 14-k Lajos ama sokkal felségesebb időkorának, melynek fénye mind azokat, mellyek azt megelőzék, homályba boritá. Vitézek, Költők, Tudományos-férjfiak, Böltselkedők, Szónokok, Könyv-írók, Festők, Építő-mesterek, Kép-faragók, minden elmesség (talentum) minden mesterség, minden kereskedés itt ugyan azon időben legszebb virágában álla. Egyszerre ennyi pompa, a' tudományok 's mesterségek mindenféle nemeiben oly sok nagy férjfiak úgy tűntek elő, mint tsudái a' természetnek, 's valóságos pazarja gazdagságának. Ezen vakító fénynek közepe pette, melly tsaknem egész Európa felett világola, Frantzia ország legmagasabbra emelkedék. Ott láthatni ekkor 14-k Lajost, mint áll-elő egy sereg méltóságos

körzetében, kiknek gondossága körülte egyesül, kik Genie-jét mozgásba hozzák, 's jötteteit serkentetik. A' Frantz pillantatja kevélyen nyugszik történeteinek e' ditsősséggel tellyes szakán, melyben hazája mindenben oly fennséget viva ki, mellyet más tartományok néha néha elérni próbálgatának ugyan, de soha felyül nem haladának.

Mennél inkább közeledünk napjainkhoz, annál kevésbé szükséges azoknak rajzolata, mivel a' kép mindenkinek szeme előtt van, de veszedelmes is itéletünket annak szemébe mondanunk, kit az közvetlen illet; mi tehát a' 18-k század rajzolatját az olvasóra hagyjuk, 's tsak kevés szóval 's tsak Frantzia Országra nézve adjuk elő azt, hogy minn alapúl az a' ditséret, minn az az erős betsmelés, mely ezen a' hozzánk legközelebb lévő kor felett támada. Az egyik nevezetesen mind a' mellett, hogy a' műveltség, a' Szép ditsőségét nem tagadja meg a' 17-k századtól, azt állítja, hogy az tulajdonképpen való tudományra nézve inkább a' 18-k századot illeti, 's e' mellett a' Mathesisre, Astro-nomiára, Chémiára, Physicára, Orvosi tudományokra, Természet-történetére, az electricitás felfedezésére, a' Galvanismusra, a' ragya 's tehén-himlő beoltására hívatkoznak. Mások ellenben ezen elsőbbségeket számba sem veszik azon útálatos tulajdonokhoz képest, mellyek tekintetknél fogva ezen időszak fővonását (characterét) ábrázolják, mellyek az izlés 's erkölts megromlásának az alaptörvények (Grundsätze) felfordulásának okai; ők az igazgatás erköltstelenségére, az azt követő országlás otsmánságára, 's a' későbbiek tétovázására, erőtlenségére 's hijában valóságára útasítanak, 's azt törekszenek megmutatni, hogy mennyire visszaéltek ezen időben a' felvilágosodással. 's mennyire uralkodott a' lelki kitsapongás, 's minden

dologban a' túlság; hogy két híres Iró lelkek és nyelvek ingereivel miként hodíták magok részére az egész társaságot, kik közül az egyik elméjét bőditá el, a' másik szivét mérgesíté meg; 's mind ezeknek tulajdonítják azon boldogtalan okokat, mellyeknek titokkal tellyes öszveütközése minket szükségesképpen azon örvénybe rántott, melyben egész Frantzia Ország tsaknem vesztét találta vala. A' 19-k század úgy látszik, szerentsés tsillagzat alatt jön-fel, egész más jelekkel köszönt ez be; a' mélység bezáródott, a' fergeteg úgy látszik a' távolba vonúlt, 's nekünk szép napokat lehet reménylenünk. Álljon tsak tehetségünkben, a' helyett, hogy most, midön már késő, azon okok felett tanakodnánk, mellyek úgy vétetnek fel, mint a' történetek legirtoztatóbbikának alapjai, — inkább azok nyomainak eltörlésén munkálkodhassunk: semmi sem fog benünket ehez közelebb vezetni, mint a' tudományok kimívelése, mely az embereket egymáshoz öszszébbtsatolja, és a' mesterségek 's szép diákság (literatura) ápolása, mellyek által azok szelídebbekké 's finomabbakká formálódnak. Éljük az égnek ezen drága ajándékával, de az iszonyú példák által okosúlva, vigyázzunk magunkra, ne hogy a' világosság fényje megvakítson, 's őrizkedjünk különösen a' lélek azon kitesapongásaitól, mellyek az elmét sokszor elkábitják. Legbizonyosabban elérjük pedig ezt, ha mi magunkat a' valláshoz, a' morálhoz 's a' jóérvöltsökhöz mind szorosabban szorosabban kaptsoljuk; szent zászlójok alatt menttek leszünk azon fergetegektől, melyekből tsak alig szabadúlánk ki, veszedelem nélkül élhetünk akkor majd azon kintsekkel, mellyeket nekünk a' társaság nyújt; mellyek tsupán a' haza javára, a' familiák szerentséjére 's ön ditsősségünkre válandanak.

Hazánk nagy fia.

Mint a' tsillagok díszei az égnek, úgy díszesítik a' nagy emberek hazájokat, és az egész földet. Én azt vélem, ha felülről néznénk le planétánkra mint fényes világok égi tsillagokként, sugároznának felénk ezen szivek. Talán illy magas állásontról megláthatnók milly sok felséges tsillag van elszórva földünkön, milly sok világít ösméretlenül 's magánosan, milly szép tsillagos kedves magyar hazánk. Láthatnók nagy Széchényink szívét párázó aranyragyogásban. Láthatnók milly fényesen sugárzó aranybetűkkel vannak szivében írva tulajdon másatlan szavai: „Honszeretet, a' lelkünkbe olly mélyen öntött anya földünkhöz vonzó édes aggodalom, a' Nemzet lehető legmagasb emelődésének anygala, valódi erejének isteni védje, 's a' legszebb 's halhatatlanabb erénynek kutfeje.“ — Díszo a' magyar földnek! kinek gazdag melljébe szent tüzet rakott a' honszeretet, Széchényink! emeled Nemzetedet, büszkén 's dítsőül nevez hazánk, és

Míg Buda áll, 's Magyar él, Te is élsz — 's számodra szivében

Hálás emlékül egy Nefejejske virit.

Rejtett szó.

Első tagommal keresed
Te helyét szereidnek;
Szép 's gyors végemet felleled
Tereim mezeidnek.
Az egész szárnyára kél,
'S városban tsak télen él.

Megfejtés a' 50. számban: Pék, ék, kép, ép.